

ЦЪРКОВЕН ВЕСТНИК

ОРГАН НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА
СЕДМИЧНИК ЗА РЕЛИГИОЗНА И ЦЪРКОВНО-ОБЩЕСТВЕНА ПРОСВЕТА
Адрес: София, ц. ул. „Св. София“ № 2 тел. 8-29-83 сметка 110-11 БНБ — Софийски градски клон

СВ. ОТЦИ ОТ ПЪРВИЯ ВСЕЛЕНСКИ СЪБОР

Въпросът за второто лице на Св. Троица, Син Божий и Неговото явяване в света, е занимавал съзнанието на повярвалите в Христа още от най-ранно християнско време. Записаното в свещените ветхозаветни и новозаветни книги е било нееднакво разбирано и възприемано от вярващите. Затова още в първите години от живота на Църквата Христова в нейните недра, наред с църковното учение, се оформявало и друго, нецърковно, неевангелско, рационалистическо. Едни от вярващите смирено подчинявали своя разум на Божественния и се стремели предимно със сърцето си да проникнат в тайните на Божественото домостроителство. Други пък, водени само от разума, искали да надмогнат себе си и да нагърнат дори там, гдето и на ангелите не е дадено да видят. За тях било непонятно и противоразумно учението на Църквата за троиността на Бога и за възплъщението на второто лице на Св. Троица.

Ярък изразител на нецърковното учение за Сина Божий в началото на IV век станал александрийският презвитер Арий. Под силното влияние на Павла Самосатски и Лукиана, както и на Аристотелевата философия, Арий учел, че съществува само един, едноличен Бог, Който е вечен, безначален, истинен и неизменен. Бог не от вечност е бил Отец; било е време, когато Той не е бил Отец. Син също не е съществувал от вечност. Той не е съвечен на Отца, има начало на Своето битие. Иначе би се нарушило единството у Бога, биха се явили две начала, два принципа. Щом Син не е съвечен на Отца, Той не е едносъществен на Него. Той произлязъл не от същността на Отца, а е създаден от нищо, по волята на Отца. Син е първото Божие творение. Бог Го създал, за да сътвори чрез Него света. Бидейки Посредник при сътворяването на света, Син сам е част от сътворения свят. Той е твар. Като твар Той е изменяем. Ако Син е запазил първоначалната Си чистота, то това е сторил с помощта на свободната Си воля. Бог е знаел за Неговия нравствен подвиг, който Той трябвало да извърши на земята, затова Го сътворил така, че Той да може да се прослави.

Изводите от учението на Ария са ясни и недвусмислени: Син Божий не е съвечен, не е равен и не е едносъществен на Отца. Следователно, Исус Христос, Който е възплътен Син Божий, в същност не е Бог, а човек! Той не е Изкупител на човечеството; не е вестител на волята Божия; Неговото учение е човешко учение; Неговите последователи, които Го считат за Бог, са заблудени и заблуждаващи.

Арианството разрушавало основите на Църквата, унищожавало Светая Светих на християните, уни-

вало най-чистите и най-святи пориви в душите им.

На еретическите заблуди трябвало да се противопоставят в съвършена форма основните истини на вярата. Същевременно тези истини трябвало да бъдат направени по-достъпни и по-приемливи за чистия разум, който искал да проникне в Божествените тайни, да ги разкрие и изясни във възможната за него пълнота. На защитниците на църковното учение обаче липсвали достатъчно ясни и точни богословски термини, в които да вложат Божествените истини. Нуждата повелявала да се изработят такива термини. Това довело до свикване на Първия вселенски събор в 325 година.

От Изток и Запад, от Александрия и Антиохия, от Рим и Едеса, от целия християнски свят тръгнали към малоазийския град Никея представители на отделните църковни общини. При тогавашните транспортни средства пътуването било тежко, мъчително; за някои от тях то траяло много седмици. Желанието обаче да се засвидетелствува истината и посрами лъжата превъзмогнало всички несгоди и лишения. В първата половина на м. май всички били събрани. Никея тържествувала. Тя имала щастието да приеме 318 епископи. Едни от тях, като Александър Александрийски, Евстатий Антиохийски, Макарий Иерусалимски, Евсевий Никомидийски, Евсевий Кесарийски и др. блестяли със солидни богословски познания; други, като Пафнутий от горна Тиваида, Спиридон от о-в Кипър, Иаков Низибийски, Леонтий Кесарийски били известни като чудотворци; трети: Потамон Хераклийски, който бил с изгорено око и прерязани жили в колената, Павел Неокесарийски, който претърпял върху себе си нагорещено желязо през време на Ликиниевото гонение, носили в потвърждение на думите на св. апостола Павла, раните на Господа Исуса Христа върху телата си. Затова, като рисува духовния облик на отците на събора, Евсевий Кесарийски пише: „Едни бяха бележити по своята мъдрост, други бяха украсени със строгостта на живота и подвижничеството, а трети се отличаваха със скромността на своя нрав“ (Животът на Константина, III, 9). Заедно с епископите пристигнали голям брой презвитери и дякони. Между последните бил и дяконът на Александрийската църква Атанасий, който по-късно заслужено бил наречен Велики. Небивал подем и въодушевление царели в целия град. Всички очаквали тържество, победа на истината. Към това подтиквало и името на града — Никея.

Веднага след тържественото откриване на събора, на което присъствувал и император Константин Велики, пристъпили към разглеждане на най-

важния въпрос, именно дали Син Божий е истинен Бог, единосъщен и равен на Бога Отца, или 'е творение, заемащо първо място между творенията. Опитът на арианите да наложат своето учение бил несполучлив. Всички единодушно отхвърлили еретическите заблуди. Оставала втората, по-важната страна: да се намерят подходящи термини, чрез които да се изяви и формулира точно, ясно и убедително учението на Църквата за Сина Божий. Разрешението на тази задача било твърде трудно. Защитниците на православното учение се опитали чрез термини от Св. Писание да разкрият истинското учение за Сина Божий. Твърде скоро обаче се оказало, че изборният от тях път не дава добри резултати. Арианите не отричали книгите на Св. Писание, нито изразите, които православните привждали. Те обаче влагали друг смисъл в посочените изрази, тълкували ги по своему. Обрат в работата настъпил едва когато еп. Евсевий Кесарийски предложил на събора готов символ. В основата на този символ лежал кръщалният символ на древната Кесарийска църква. Него Евсевий само развил и допълнил. Императорът, навярно по внушение на епископ Осия Кордовски, предложил да се добави към символа терминът **единосъщен**, който по произхода си е небиблейски. С употребата на този термин се уяснявал спорният въпрос, Затова православните след продължителни разсъждения приели предложението на императора. Арианите били недоволни. Болшинството от православните епископи се съгласили да приемат този термин не по дълбоко вътрешно убеждение, а защото разбрали, че по друг начин арианите не могат да бъдат сразени. Трябвало да бъдат променени някои изрази, за да се внесе по-голяма яснота и пълнота. Вмъкнат бил и друг небиблейски израз: **от същността на Отца**. Направени били и някои стилни поправки. След тази преработка символът на Евсевия съвсем променил първоначалния си вид; променил се и по форма и по дух. В същност този символ послужил само за основа, върху която отците на събора изработили свой символ. Като завършек на догматическата дейност на събора била приложената към символа анатема. В нея още веднаж се подчертавали арианските заблуди и се определяло отношението на Църквата към изповядащите тези заблуди. Отците на събора вложили във възможно достъпните за човешкия разум словесни изрази идеята за божественния произход на Сина Божий.

Победата на православните над арианите била постигната благодарение вмъкнатите в символа термини **единосъщен** и **от същността на Отца**. Тези термини разрушават основата на арианството и изразяват най-точно православното учение за отношението между Сина и Отца. И единият и другият обаче са взети не от Св. Писание.

Макар и небиблейски по своя произход, тези термини не са били чужди на богословската мисъл до това време. Отците на Никейския събор не въвели нещо ново. Оказали се само верни на своите предшественици, които в борбата си с езичеството и появилите се тогава ереси, запазвайки чистата си вяра, дали място и на човешкия разум. Арианството е опит да се разгадаят Божествените тайни само с помощта на разума, да се достигнат недостижимите Божествени пътища. Естествено е било, в борбата си срещу него отците на събора да по-

търсят и небиблейски изрази, да използват това, което разумът с помощта и под ръководството на вярата е достигнал. Така постъпили. С това не изпаднали в противоречие. Макар че предложените изрази не били нещо ново, те не ги приели направо, а само след продължителни и обстойни разсъждения. Отците на събора разсъждавали в духа на догматическото богословие. Характерен белег на догматическото богословие е разкриване на догмата за Св. Троица не систематически, а генетически. Под Божествена същност се разбирал Сам Бог Отец. Той всецяло обладава тази Божествена същност. Син се ражда от Отца. Като раждащ се от Отца, Той също така обладава всецяло Божествената същност. Когато отците на събора казвали, че Син се ражда от същността на Отца, разбирали, че Той се ражда от същността Божия. Вмъкнали обаче изрече „от същността“, за да затвърдят мисълта, че Син не е творение и не е произлязъл от нищо, както учели арианите. Изразът „от същността“ означавал за тях „във същността“ или „по съществуване“. С това подчертавали иманентния и онтологически характер на раждането на Сина, в противовес на арианското учение за раждането на Сина по волята на Отца. С това се подривали основите на арианството, но все пак учението на Църквата за Сина Божий оставало не напълно изяснено: Син е роден от същността на Отца, но в каква степен Той обладава тази същност, дали в пълнота или само част от нея? Ако се приеме второто, допуска се субординационизъм. — Пълно разкритие на учението за Сина Божий отците на събора дали с приетия от тях термин **единосъщен**.

Като употребили този термин, отците внесли още по-голяма яснота. Доказали убедително, че Син по Своя произход няма нищо сходно с тварите, отстранили неяснотата, която се пораждала от израза **от същността на Отца**. Затвърдили мисълта, че Син има с Отца една и съща Божествена същност, т. е. Той е **единосъщен** с Отца; определили напълно единството на Божествената същност.

Така, както отците на събора формулирали учението на Църквата за Сина Божий с непоколебима яснота следва, че Иисус Христос, Който е въплътен Син Божий, е не само човек, но и Бог, Богочовек; Той е Изкупител на човечеството от греха и смъртта; вестител на Божията воля. В това се заключава преди всичко величието на тяхното епохално дело, дело, което надхвърля границите на обикновения човешки разум.

С употребата на термините **единосъщен** и **от същността на Отца** отците на Никейския събор осветили правото на сгривания от вярата разум да участвува при разрешаването на религиозно-философските проблеми. В употребените небиблейски термини те вложили библейско съдържание. С това дали силен тласък на богословската мисъл, която през следващите няколко десетилетия доизяснила и окончателно формулирала учението на Църквата за Св. Троица.

Изработеният от отците на събора символ е известен под името „Никейски“. Той е скъпо наследство от древността; той е знаме на православието. Него християните ревниво пазят през всички векове и същевременно отдават дължимата почит на тия, които са го съставили. Затова Църквата е определила седмата неделя след Възкресение Христово

за спомняне и молитвена прослава на отците от Първия вселенски събор. В богослужебните песнопения на този ден тя справедливо ги величае като „богоносни отци“, „светилници пресветли“, „пазители на апостолските предания“. Във всички православни храмове на този ден възторжено се пее

стъкмената в тяхна чест слава: „Молебную память днесь Богоносних отцев, от всея вселенния собравшихся, в светлем граде Никейстем, православних собрания, благочестующе верно празднуем...“

Т. Коѐв

Българските манастири и старинни църкви — паметници на културата

165-то постановление на Министерския съвет, обнародвано в „Известия на Президиума на Народното събрание“, бр. 68 от 26. VIII. 1958 г. и Правилника за приложение на същото постановление, обнародван в „Известия на Президиума на Народното събрание“, бр. 71 от 4. IX. 1959 г., обявиха за паметници на културата онези български манастири и старинни църкви, които са свързани с важни исторически събития или със живота и дейността на видни деятели на политическия и културния възход на българския народ. По нареждане на Негово Светейшество Българския Патриарх Кирил и Св. Синод, тези паметници на културата бяха регистрирани и се назначиха епархийски отговорници по църковните старини. Сега църковните паметници на културата са поставени под особени грижи и на Държавата, и на Църквата. При някои от тях се създадоха и музейни сбирки, разрешени със същото Министерско постановление.

Голямото значение на българските манастири се признава от всички. Народният поет и писател Иван Вазов казва за тях: „Скъпи са за нас българските манастири, почетни останки от твърдините, в които се е запазил жив българският народен дух, много време скрижали на отцовския завет и гнезда, из които са изхвъркнали орлетата — възвестители на зората на българското пробуждане. Те са жива и трогателна история на една епоха толкова славна и толкова мрачна!“

Вождът и учителят на българския народ Георги Димитров в речта си в Рилския манастир на 26 май, 1946 г., по случай 1000-годишнината от смъртта на Св. Иван Рилски, между другото, каза: „Българската национална Църква с нейните манастири поддържаше националното самосъзнание и националното чувство на българския народ. Може смело да се каже, че нямаше да има днешната нова демократична България на Отечествения фронт, ако в онова време на тъмно, черно, робско минало не бяха нашите манастири, като тази Рилска обител, които съхраняваха националните чувства, националните надежди, националната гордост на българите и им помогнаха да се предпазят от загиване като нация“.¹

И авторитетният глас на Българска академия на науките дава висока оценка за ролята на българските манастири: „Манастирите били пазители преди всичко на културната традиция на миналото, и то — на първо място, на книжовната. В техните книгохранилища, църкви и келии се пазели всички произведения на старата българска книжнина, които били предавани като свет завет от поколение на поколение. В техните църкви се пазели редица

произведения на българското изкуство-стенописи, икони, резби, творби на художественото златарство, а самите те били паметници на българската архитектура. На второ място — те били главните средища на просвета и книжовна дейност; в тях били преписвани и размножавани старите книги. В тях работили множество монаси и граматисти, които създавали значително книжовно производство. На трето място — манастирите и техните метоси в градовете и в някои по-големи села били средища на просвета в най-широк смисъл на думата. Най-сетне, манастирите били местата, където се срещали българи от близки и далечни области, разменяли мисли за тежкото положение на народа и по този начин укрепвали в своето българско съзнание“²

Неотдавна гост на нашата страна беше светският писател Константин Паустовски. В една своя статия той писа: „В България са се запазили старите манастири — някогашна опора в борбата на народа с турското владичество. Стените им са нарисувани с фрески. Особено добри са фреските на великолепния художник-примитивист Захарий Зограф.“³ Българските манастири бяха, наистина, опора в борбата на народа с вековния тиранин. В много от тях не само гореше непрестанно кандилото на просветата и рисуваха икони и фрески художниците-възрожденци Захарий Зограф, Станислав Доспевски, папа Витан и др., но се и подготвяха въстания, заклевах се родолюбиви българи пред Кръста и Евангелието и проливаха кръвта си в епични борби за свобода на вяра и на род български. В много от тях обители днес са поставени паметни плочи, за да напомнят на грядущите поколения славните исторически събития, станали под свещените им стрехи. Такива огнища на просвета и родолюбие — паметници на културата, неразривно свързани с героичното минало на нашия народ, са: Рилския, Бачковския, Троянския, Преображенския, Плаковския, Къпиновския, Дряновския, Петропавловския, Гложенския, Кремиковския, Земненския, Погановския, Калоферския и мн. др. манастири; средновековните църкви в Плиска, Преслав, Търново, Арбанаси, Несебър; Боянската църква, църквата в Асеновата крепост, Червената църква в Перущица, църквата „Св. Богородица“ в Пазарджик, църквата „Св. пр. Илия“ в Севлиево, старинните църкви в Пловдив, Копривщица, Трявна, Мелник, Батак, Сливен, Самоков, Котел, Поморие и др. Някои от изброените манастири и църкви са и ценни архитектурно-строителни паметници от епохата на възраждането.⁴

За благословените „Манастирски колони“, които запазиха непокътнати българския дух, вяра, език,

нрави и обичаи през цели пет века поетът Иван Тренев справедливо казва, че „подпират многолетната история“ на България:

„... Колоните от пясъчник изчукани,
препасани от обръчи, напукани,
отдавна от пожарите изстинали,
подпират многолетната история
на моята изстрадала родина.
И онзи, който български говори,
днес трябва до земя да се поклони
на старите напукани колони,
изсечени от неизвестни хора...“⁵

В седмицата на музеите и паметниците на културата — 8—15 май т. г., провеждана от Министерството на просветата и културата „с високо благородна цел — патриотичното възпитание на трудещите се и тяхното културно издигане“⁶, трябва с признателност да си припомним и поучим от богатото наследство на тези неми свидетели на многовековната ни история — българските манастири и

старинни църкви, заслужено обявени за паметници на културата от Министерския съвет на НРБ.

Архимандрит Нестор

¹ Георги Димитров, Реч произнесена в Рилския манастир на 26 май 1946 г., по случай 1000-годишнината от смъртта на Св. Ив. Рилски, Църковен вестник, София, 1946, бр. 20—23

² БАН, История на България, т. I, София, 1954, стр. 281—282.

³ Кон. Паустовски, Живописна България, в. Отечествен фронт, бр. 4797 от 31. I. 1960 г.

⁴ Интересни сведения по този въпрос може да се почерпят от книгата: „Музеи и паметници в НРБ“, съставена от К. Драганов, М. Райчев и С. Станчев, издание на „Наука и изкуство“, София, 1959 г.

⁵ Иван Тренев, Живи възгледи, стихосбирка, издателство на ЦК на ДСНМ „Народна младеж“, София, 1957, „Манастирските колони“, стихотворение, стр. 66.

⁶ „Пред седмицата на музеите и паметниците на културата“, редакционна статия на в. Отечествен фронт, бр. 4856 от 9. IV, 1960 г.

Светост в една обушарница

(В памет на св. м. Николай Софийски)

В съзнанието на Църквата Божия светостта се приема като връхна, най-висока точка на живота. Тя е осъществимият идеал на тия, за които св. Иоан Богослов казва, че се раждат направо от Бога (Иоан. 1:13). Ако ние си представим живота на земята като пъстра градина, в която са насадени и израсли различни по красота и благоухание цветя, най-хубаво цвете за нас вярващите е светостта. Чрез нея прониква по земните предели ароматът на небесата, на вечността. Чрез нея животът се показва одухотворен и божествено осмислен, по-сладък от онова, което обикновено човеците наричат сладост.

По всяка християнска страна, където Евангелието се е проповядвало и проповядва, блестят от високо големи светилници на светостта. Те светят със светлина, която не може да угасне, защото е запалена направо от ръката на Бога. Те светят на всяко място, където Божият Дух с особена сила говори за Себе Си. Лъчите им обливат всяка работилница на живота, където трудът се счита не само като естествена проява на пробудилото се творческо съзнание, но и като изпълнение на един свърхмиров, на един божествен закон, излязъл из устата на Бога още в първите зари на човешката история (Бит. 2:15).

Тук ние ще разкажем нещо за светост, бляснала в една обушарница, когато родната ни земя е била в гъстия мрак на турското робство — в мрака на една тирания, която отвращава всяка будна човешка съвест. Думата ни е за свети мъченик Николай Софийски, чиято памет Църквата чествува всяка година на 30 май, в един от най-хубавите дни на пролетта.

Той живял в 16 век — век, който бил особено тревожен по нашата земя поради чудовищните изстъпления на турския религиозен и политически фанатизъм.

Родил се в град Янина, разположен в Епир. Родителите му били хора благочестиви, дълбоко набожни. Още от най-ранни години те вдъхнали в нежното му сърце чувство на благоговение и страх Божий. Създали у него навик да се стреми само към онова, което е угодно на Бога, което Спасителят на света би благословил и осветил. Крехката му душа замечтала за чист и хубав живот. Понеже нямал възможност да придобие голяма наука, той се увлякъл в занаята обушарство. Бързо напреднал, станал прочут майстор. С прекрасно изваяни обувки възхищавал всички. Изпитвал особена наслада в работата си, защото тя му давала път да покаже чрез нея красотите на любовта към нуждаещия се човек. Две неща го радвали с голяма сила: богослужението в храма, което той редовно посещавал, и богослужението в живота, в което сам той бил активен деец чрез непрестанни пожертвувания за бедните и социално слабите хора на тогавашното общество. Дълбоко в душата си той чувствувал повелята на Твореца: да Му служи усърдно чрез чисто и всеотдайно служение на брата човек. Службата в храма го умъдрявала и вдъхновявала за труд, в който той намирал най-правия път за прослава на Бога.

След като родителите му починали, той раздал на сиромаси наследения имот и превърнал обушарницата си в място, откъдето целият град можел да се учи на светост. Тук той работел и пеел, винаги благ, кротък, жизнерадостен, готов цял да се раздаде на всички. От препечелените пари отделял малка част за нуждите си. По-голямата част раздавал на бедните и безприютните. Тревожната нищета марширвала непрестанно пред отворените кепенци на дюкяна му в изпитите образи на голтаците и босяците, които отпращали обути и засмяни. Градът шумял възхитен от онова, което ставало в тая малка работилница. Всяка обувка, която излизала

из ръцете му, носела утега на скръбни, надежда на безнадеждни. Обикновените човешки маси се възмущавали пред вида на тоя толкова обикновен човек, който тъй непринудено, тъй естествено показвал, колко велико може да бъде смирието на труда. Хвалели го българи, хвалели го гърци, хвалели го и турци. За чудната му доброта говорили всички.

Нарастналата слава обаче почнала да смущава отвътре Божия угодник. Той се уплашил от себе си. Уплашил се от хвалбите и почитите. Изтръпнал от мисълта, че може да се превърне в предмет на обаяние, че сам може да изпадне в гордост и тщеславие. И един ден, след като обул и последния бедняк, с просълзени очи напуснал родния край и тръгнал мълчалив и тъжен на север. Минал села, градове и най-сетне стигнал в София — град, който много му се понравил с големите и красивите си храмове, както и с многобройните манастири, които кители околността му. Обходил града, обходил и околността и, очарован, въздъхнал издълбоко и си казал: „Тук ще бъде втората моя родина“. Наел си дюкян, почистил го, наредил го и почнал работа.

Но и тук станало това, от което той бягал: боси получавали безплатно хубави обувки и навред разгласяли чудната слава на това смирено величие, което сияело из обушарницата. Всяка стъпка на тия нови обувки по калдаръмните на София говорела само за едно: там, в една от обушарниците, има човек като ангел, който е забравил себе си в грижата си за нещастните и бедните.

Когато след упорит труд идвал ред за почивка, младият вдъхновен обушар влизал в храма за молитва или обхождал покрайнините на града, търсел най-слабите и най-нещастните и им раздавал парите, които получавал от богатите срещу изработени обувки. Често посещавал и затвора, изтръпнал тревожно от ужасите, които виждал там. Понеже личните му средства не достигали, той ходел из града, разказвал развълнувано за страданията и мъките, които виждал в затвора, тъй разнежвал сърцата, разтварял душите, събирал помощи и ги носел на затворниците. София като Янина зашумяла от възторг.

Не много след пристигането си в тоя град той се оженил. Избрал си скромна и добра невеста. Испитал тихо семейно щастие.

Семейството на Николая станало образец на чисто и свето християнско семейство. Домът му изпъкнал като средище на жертвена любов към всеки нещастен и злочест. Портите му били винаги отворени за всеки странник и пришлец. Тук намирали подслон тия, които нямали нищо в тоя свят. Тук слабоверните разбирали, колко велико нещо е вярата в Бога: тя правела тоя дом да блести с оная духовна чистота, която с никакво земно съкровище не може да се изкупи.

Но ето че завистта с цялото си коварство се изпречила пред очите на тоя хубав и щастлив човек. Фанатизирани турци не могли да търпят тоя факт, че не в техните, а в християнските среди е грейнало такава слънце. И замислили да го потурчат, като пуснат в ход всички възможни средства.

Най-напред бил даден път на притворството, на измамата и подлостта. Най-ревностните измежду тях се сблизихи с него. Представили му се като приятели и благожелатели. Изказвали му възхище-

нието си от добродетелния му живот. Оказвали му помощ при трудни моменти. Като го предраположили така към себе си, един ден го поканили в някакво градинско кафене. Почерпили го с кафе. След това му дали да пие шербет, в който било разтворено приспивателно средство. Той се унесъл в дълбок сън. Проснал се на пода беззащитен. Турците, лукаво усмихнати, го внесли в съседна стаичка. Тук ходжа извършил над него мохамеданския обред обрезание, потрил самодоволно ръце и тържествено извикал: „Николай не е вече гяур. Той е правovereн мохамеданин! Оставете го сега спокойно да спи!“

Като се събудил и окопитил, Николай разбрал какво е сторено с него. Наведени над него турците му се усмихвали злорадо, поздравявали го със стореното и го подканяли с лицемерна вежливост да стане, свободно да извърши обряда омиване и да влезе в джамията като поклонник на Мохамеда. Пребледнял от срам и от страх, разплакан и ужасен, Божият човек се дигнал от мястото на позора, етишел в дома си, хвърлил се на миндера и още по силно заридал. Като узнала за станалото, заплакала с него и жена му. Надошли съседи да ги успокояват. Разтревожила се цялата рая на София, когато се разнесъл по улици, мегдани и дворища слухът за подлата измама. Навред се шушнело, че Николай ще бъде убит, ако не влезе в джамията. Угроза вече висяла над главата му. Мъки страшни го чакали.

От срам Николай не смеел да излезе из дома си. Тревожен, разплакан често заставал на колене пред иконата на Спасителя и горещо се молел: „Боже, да бъде прославлено Твоето име! Да бъде Твоята воля! Помогни ми, Господи, да понеса мъките, да не посрамя светата вяра в Тебе!“

След някое време друг един ходжа похлопал на портите му, влязъл вътре и с тоя внушителен му заговорил, че трябва да отиде на молитва в джамията, защото е турчин, а не православен българин. Николай стоял твърд и непоклатен. На настояванията на ходжата, свещено разгневен, той отвръщал с огнено разобличаване на коварния замисъл. Кроткият, свенлив и тих майстор на изящни обувки се превърнал в разпален благовестник на православната вяра. Гласът му гърмял далече из околните улици. Това предизвикало въоръжени турци да нахлуят в дома му. Разярени, те почнали да го заплюват и хулят, да го бият с плесници и юмруци. Кърви потекли по лицето и снагата му. Безпомощна пищяла жена му. Цялата махала се дигнала на крак. Мъчителите го извлекли навън и го замъкнали в съдилището при кадията. Обвинявали го в това, че хулел Мохамеда, че се подигравал с турската вяра, че намирал претъпнати турските закони, че се бунтувал срещу тиранията. Вместо да се гневи, кадията му заговорил кротко, че всичко това ще му се прости, ако приеме турската вяра. Обещавал му за жена богата и хубава туркиня. Помъчил се да го съблазни със сарай и богатства, с почити и слава.

На всички ласкателства и увещания Николай отвърнал с непоклатна твърдост. „Предпочитам моя беден живот с обушарския тезгах, — казал той, — отколкото вашата вяра с вашите богатства!“

Около съдилището се била насъбрада голяма тълпа фанатизирани турци, които по даден знак

закрещели тъй, както някога са крещели кръвожадни човешки маси пред преторията на Пилата срещу Господа Исуса Христа. „Той хули нашата вяра! — се чували гласове. — Да бъде осъден на смърт, или ние сами де се разправим с него!“

По заповед на кадията изповедникът Христов бил окован във вериги и хвърлен в затвора. Тук бил изтезаван и мъчен до смърт цяла нощ. Целта била да се откаже от вярата си, да я обругае и оплюе, и приеме исляма, да се поклони на полумесяца. На следващия ден бил изправен пак пред кадията. И пак решително и твърдо стоял на позициите на светата отеческа вяра. И пак на следващата нощ бил мъчен зверски. И пак бил на третия ден изправен пред кадията. И пак дал същия отговор: „Аз вярвам в Исуса Христа, Сина Божий! Той е моят живот. Той е животът на моя народ!“

Без да знае нещо за Пилата, кадията постъпил по пилатовски. Без да е намерил поне малка вина у Николая, той предал страдалеца на тълпата да се разправи с него.

Жадни за кръв, по-люти и от най-лютите зверове, турци, въоръжени с тояги, колове и камъни, нахлу-

ли с бесен рев в затвора, извели светеца навън, съблекли го и по риза с вързани отзад ръце го повели към лобното му място. По пътя го биели, хулили, заплювали. Стигнали на местността „Три кладенци“ до бистро изворче. Вързали го за дънера на върбата, свела клони над изворчето. С дигнати очи към небето мъченикът се молел: „Боже, приеми душата ми!“

Градоначалникът кимнал с глава, дал знак и градушка от камъни посипала молещия се светец. Един от най-разярените се спуснал към него, ударил го с голям камък по главата и част от черепа отлетяла надалече. Смъртта дошла, а мъчителите продължавали да хвърлят камъни върху смазания и облян в кърви труп на страдалеца.

За да не остане помен за него, трупът бил затърган в местността Търница и там на буен огън изгорян.

Тъй един трудов човек, един прекрасен човек, излязъл из низините на многострадалната рая в страшното турско робство, показал забележителна героична светост.

Д-р Тодор п. Тодоров

Св. Епифаний Кипърски

Езичеството господствувало векове наред в света. То оставило трайни следи в материалната и духовна култура. В нравствено отношение, обаче, езичеството не дало добри плодове. До идването на Христа светът тънел в духовен мрак и смъртна сянка. Те били разпръснати от лъчите на спасителното и възвишено учение на Христа Спасителя.

Благодарение твърдата и чиста вяра на първите Христови последователи и техните приемници, които запечатали копнежа по Бога и истината със своята кръв, християнството се разпространявало бързо в Римската империя. Особено благоприятно време за неговото разпространение бил периодът след издаването на Миланския едикт (313 г.) от император Константин Велики. От този момент настъпил нов период в историята на християнската Църква. По това време християнството било признато за официална държавна религия на всички поданици на обширната Римска империя. Сега не съществували препятствия за решаване на религиозните въпроси, засягащи Църквата. Затова религиозните спорове през IV в. били в своя разгар. През този век започнало духовното обновяване на античния свят. В борбата с арианите Църквата укрепнала. Благодарение силната вяра и добра научно-богословска осведоменост на многото св. Отци и църковни учители, истините на вярата били правилно формулирани и строго пазени. Наред с величавите образи на св. Атанасий Александрийски, Кирил Иерусалимски, Василий Велики, Григорий Ниски, Евстатий Антиохийски, Амфилохий Иконийски и Иоан Златоуст, които работили всеотдайно на Божията нива през IV в., изпква със своя духовен ръст и св. Епифаний, Кипърски архиепископ, чиято памет св. Църква чествува на 12 май ст. стил.

Св. Епифаний е роден около 315 г. в град Елефтеропол — Палестина. Родителите му били християни и материално заможни хора. Знае се, че получил образованието си при богат евреи, който го посветил в иудейската религия. След смъртта на своя възпитател той станал християнин. Раздал имуществото си на нуждаещите се и се усамотил в Египетската пустиня. След това близо до родния си град основал манастир, който възглавявал много години. Сближил се и с преподобния Иларион Велики, от духовните подвизи на когото се вдъхновявал в своя аскетически живот. Времето си прекарвал в пост и молитва, в четене и богословие. Благодарение на своята просветеност и опитност (неговите произведения ни уверяват в това — той знаел пет езика), името на св. Епифаний станало известно далеч извън границите на тога-

вашна Палестина. Той проповядвал евангелското учение между огнепоклонците парси и прогонил от душите им мрака на тяхната религиозна заблуда, като утвърдил вярата в единия Бог. От пустинята се преселил на остров Кипър. В 367 г. бил избран за епископ на гр. Констанц (Саламин), на о-в Кипър. И тук, като епископ, св. Епифаний се подвизавал в християнските добродетели и вършел чудеса. Благочестието и благотворителността му нямали край. Борил се енергично с еретическите учения на арианите и аполинарианите. Тази борба го сближила с блажени Иероним (ок. 342—420 г.). Бил предаден на аскетизъм. Близостта му с блажени Иероним му дала възможност да се запознае с учението на палестинските оригенисти. В 394 г., през време на поклонението на св. Епифаний в св. места в Иерусалим, той влязъл в спор с Иерусалимския патриарх Иоан относно учението на Оригена. В 399 г. (401 г.) св. Епифаний свикал събор в Кипър, на който било решено Ориген да бъде предаден на anatema. От Иерусалим той отишел в Цариград, от където потеглил скоро за остров Кипър и по пътя, в 403 г., умрял, след като светителствувал на Кипърската митрополитска катедра 36 години. Заради неговия богоугоден живот св. Църква го причислила към сонма на светните.

Епохата, в която живял св. Епифаний Кипърски, се характеризира с поставяне началото на богословското оформление на учението за св. Троица, възплъщение и богочовешката природа на Исуса Христа. Затова, произведенията на св. Епифаний дават ценни сведения за богословските спорове и ересите в Църквата през това време. Тук намираме сведения за арианството и първия вселенски събор в Никея — 325 г. Авторът отбелязва, че Арий имал на своя страна 7 презвитери, 12 дякони, а по-късно 3 епископи и 700 девственици. Св. Епифаний участвувал на втори вселенски събор (381 г. — Цариград) и в римския събор от 382 г. против учението на Аполинария. Неговото огнено слово не пощадило и еретиците валентиниани, василидиани, кариократяни, офити и савелиани.

По-главни съчинения на св. Епифаний Кипърски са: 1. „Панарион“ — ковчеже с лекове, домашна аптечка. Писано е между 375—377 г. В него той дава обстоен преглед на ересите (80 на брой), появили се от апостолско време до негово време. При написването на съчинението той се ползувал от творенията на св. Иустин Философ (ок. 100—165 г.), св. Иполит Римски (III в.) и особено от тези на св. Иринея Лионски (140—202 г.). Св. Епифаний бил лишен от усета на историк и нарушавал хроно-

логията. Той не разбираше много добре гръцката философия. С това може да се обясни и факта, че смесвал пифагорейците с перипатетичите. Зле бил настроен срещу александрийските богослови. Много неща писал по памет. Смятал, че Адам и всички до Авраама имали познания за св. Троица. Нечестивците до потопа смятал за еретици.

Друго съчинение, което св. Елифанй писал било „Аткирод“ — Закоутвен. Тук той разработва догмата за св. Троица и възплъщението на Сина Божий против учението на арианите и аполинарианите. Той давал на християните котва (от тук и името на съчинението), срещу надигащата се арианска буря в морето на богословските спорове.

Св. Елифанй разкрил и учението на монархианите — модалисти (появили се в края на II в., наричани на запад савелиани, по името на учителя им Савелий от Ливия). Той пише, че Бог, като Отец, е Творец на всичко видимо и невидимо, като Син — Изкупител и спасител на човечеството, а като Дух Свети — даващ благодатни дарове.

В съчинението си „Ереси“ св. Елифанй разглежда учението на Манеса (края на III в.), който смесвал християнството с Зороастровата религия и смятал, че от вечност съществуват два Бога, равни помежду си — на доброто и злото — Ормузд и Ариман. Авторът разяснява истинското учение за света и човека. Той посочва три степени в иудейските заблуждения: умерено-назорейско; евионитско — отклоняващо се рязко от християнството и гностико-елкесаитско — смещение на християнски с иудейски и езически елементи. От този род са и съчиненията му: „Книга на тайните“, „Книга на главните части“, „Възкресение“ и „Съкровище на живота“.

В последните години на своя живот св. Елифанй Кипърски писал на библейски теми. Такива са съчиненията му:

1. „За мерките и теглилките“. (Де мензурис ет пондерибус). Писано е в 392 г. в Цариград. То е много интересно, понеже дава сведения за историята на метрологията (наука на измеренията). В него се съдържа сведения за гръцкия превод на Библията. Било обнародвано от Лагард в книгата му „Смесица“ (Симмита), издадена от Гьотингер в 1880 г.

2. „Физиолог“ (физиологос), наблюдения свойствата на библейските животни.

3. „За дванадесетте камъни“ (Шери тои додека литон), посветено на Дниодор Тарски. В него св. Елифанй обяснява символическото значение на дванадесетте камъни, които носели иудейските първосвещеници на нагръдника си — дванадесетте израилеви колена.

В друго съчинение св. Елифанй Кипърски говори за 22-та ветхозаветни пророци и трите новозаветни; за дванадесетте апостоли и 70-те Христови ученици. То е също много ценно, понеже съдържа сведения за състоянието на Църквата Христова и учението на св. Отци и учители църковни през първите три века. Всичко е събрано по устно църковно-историческо предание.

Горепосочените съчинения на св. Елифанй са много интересни за историка, археолога и библиста, понеже дават богат материал от библейската археология.

Съчиненията на св. Елифанй Кипърски били обнародвани от: Д. Питавий — „Трудовете на св. Елифанй“, Париж, 1622 г., Кьолн, 1682 г.; Гервайс — „История и живот на св. Елифанй“, Париж, 1738 г. А. В. Горски превел и издал на руски съчиненията на св. Елифанй и ги приложил към Творенията на св. Отци, т. XXII, 1863 г. Съчиненията на св. Елифанй били обнародвани и от Московската духовна академия през 1863—1880 година. Историческите условия, при които живял и творил св. Елифанй Кипърски, дали своето отражение върху неговите творения. Понеже той желаел да бъде полезен на Църквата и народа, обърнал повече внимание на ерсеологическите въпроси, което го характеризира и като добър църковен писател и св. отец, високо издигнат и начетен за времето си човек, владеещ добре класическите и източни езици — гръцки, латински, еврейски, сирийски и коптски.

Благодарение богоозарения ум, който имал св. Елифанй Кипърски, монашеският му подвиг в пустинята и борбата му срещу еретиците, той и до днес е пример за подражание от вярващите,

Светата Църква слави и величае спасителното дело и духовно-нравствения подвиг на св. Елифанй Кипърски и го утвърждава като „светило на благочестието, . . . просветил вселената със зарите на огненото си слово“ (2 стихира на Господи възвах), „църковно украшение и стълб на православиято. . . противник на нечестието. . . тръба богогласна. . . и небесен ум“ (3 стихира на Господи възвах), който озарява и до днес душите на вярващите в Христа Спасителя и просветява ума им всесърдечно да Го славят като Богочовек, Творец на всичко видимо и невидимо, Изкупител и Спасител на света.

Славчо Кисьов

Една случка из дейността на славянския просветител Методий във Великоморавия

След смъртта на първия славянски просветител и равноапостол Кирил (14. II. 869 г., когато двамата славянски първоучители били извикани на съд пред папата в Рим), брат му Методий бил назначен за архиепископ на Великоморавия (874 г.) със столица Велеград. С голяма ревност Методий продължил своята културно-просветна дейност. Въпреки забраната на папата, той и учениците му продължили с успех разпространението на славянската писменост и култура и дали силен тласък на народната просвета в тази страна. Тази своя дейност те се опитали да разширят и в съседните славянски страни — Чехия и Полша.

Борбата на славянските просветители с немското духовенство се изостряла все повече. Тя се засилила особено много след свалянето от престола на Великоморавския княз Ростислав и се водела с всички простени и непростени средства от страна на немското духовенство. Светополк, братанецът

на Ростислав, изменнически хванал своя чичо и го предал на немците, които го осъдили и ослепили.

Отначало Светополк се показал благосклонен към делото на Методий и затова славянската просвета напредвала — особено във Велеград. Ала наскоро започнал да се държи колебливо, докато към 878 — 879 г. той бил вече напълно спечелен за каузата на немското духовенство, при все че и тогава все още не смее да се обяви явно за противник на Методий, на неговите привърженици и на обикнатата от народа славянска книжнина и просвета. Светополк тръгнал по този пакостен път, защото мислел повече за своите интереси, за запазването на престола си, отколкото за интересите на народа. В историята на Великоморавия се разказва за един твърде курioзен случай, който, до голяма степен дава характеристика на Светополк и на неговата бруталност.

Един ден, когато Светополк се пригответил, заедно със своите приближени да отиде на лов, замолил

архиепископа Методия да не започва литургията в църквата, докато не се свърши лова и той се завърне в града, за да присъствува на църковната служба. В този празничен ден много народ се е бил събрал, за да чуе църковната служба и проповедта на Методия на своя роден език. Предполагайки че ловът ще свърши скоро, Методий обещал да чака княза. Часовете минавали и народът с нетърпение чакал. Станало пладне, а князът го нямало. Насъбралото се множество не искало да се разотиде, докато не се извърши църковната служба. Тогава Методий, съпроводен от множество народ, влязъл в храма и започнал църковната служба, с пълното съзнание, че волята на народа и каноните на църквата са по силни от желанието на един лекомислен владетел.

Наскоро след започването на църковната служба Светополк пристигнал с цялата си компания и глутница ловджийски кучета, цял изпращен и потънал в пот. Като узнал, че службата е започнала, избухнал в яростен гняв, заповядал да отворят вратите на храма, да засвирят тръбите като за лов и с камшик в ръка се втурнал в храма, последван от цялата му свита — всички на коне и цялата глутница кучета, които започнали да лаят в храма, и стигнали чак до олтаря. Настанала страшна суматоха: конете връхлетели върху народа и много хора били изгазани. Светополк се отправил към Методий, който при вида на тази безпримерна варварска сцена стоял вкаменен, по-скоро от възмущение, отколкото от страх, и понесъл грозни

оскърбления и ругатни, малко останало дори да бъде убит от обезумелия владетел.

Започнало вече и явно гонението на славянската просвета и култура и на нейните ревностни разпространители.

Изтощен от непрестанните борби с немското духовенство, на 6 април 885 год. починал и Методий във Велеград. Създадената, обаче, от двамата братя славянска писменост послужи на славянските народи като силно оръжие в борбата им срещу опитите, както на римокатолическата църква и на западните феодали, така и на източната църква и на византийските феодали — да претопят и затрият тия (славянските) народи.

Изгонени от Великоморавия, учениците на Кирил и Методий пренесоха славянската писменост в България, където тя достигна голямо развитие през IX и X векове. От тук тя бе пренесена в Русия, за да ни се върне в неограничени размери през епохата на възраждането, та и до днес.

В течение на вековете славянската култура и особено културата на великия руски народ, създаде недостижими ценности във всички области в материалния и духовен живот на човечеството и направи огромен и неоценим принос в общата културна съкровищница на човечеството. Затова и празникът в чест на Кирил и Методий еднакво се чествува във всички славянски народи — като празник на славянската просвета и култура!

Иото Нитов

Църковното пение в България през гръцкото робство

В 1018 г. Първото българско царство паднало под властта на Византия. Но през време на 168-годишното робство духът на българина не се сломил. Въпреки настъпилите неблагоприятни условия, които спъвали културното развитие на поробенния народ, някакъв упадък в църковното пение или изобщо в музикалното изкуство не бил отбелязан, понеже според свидетелството на летописеца Иоан Скилица, след като византийският император Василий покорил България, той не пожелал да измени нищо от навичките на българския народ (вж. А. Андреев „Извори“, стр. 22). По същия повод А. Андреев на стр. 22 пише, че „от 1018 до 1186 год. промени в музицирането на българите не е имало“. Така че в мрачните години на гръцкото робство без съмнение църковните и народните песни са поддържали духа и националното съзнание на българите. Затова и желанието на богомолците да се внася повече народен елемент в църковното пение се е проявявало с още по-голяма сила. Този стремеж за създаване на свое родно църковно пение на местна българска почва до голяма степен намерил израз в музикалното творчество на прочутия ангелогласен певец и песнотворец Иван Кукузел, който пръв влял в църковните творби мотиви от български народни песни, като ги е преработил така майсторски и сполучливо, че новосъздадените от него песнопения станали приемливи и желани за църковна употреба от всички православни църкви в Изтока.

Гръцките музикоучители считат Иван Кукузел за втори реформатор на източното църковно пение след Иоан Дамаскин и за създател на пространното пападическо пение. И наистина, написаните от него високохудожествени композиции по своето идейно-музикално съдържание, по начина на мелодическото им построение и с внесените в тях модуляционни отклонения представлявали на времето нов етап в развитието на музикалното изкуство, поради което името на Иван Кукузел се поставило между имената на най-видните музиколози от средновековието. А с това,

разбира се, се отдава чест и на българския народ, че той е излъчил от своята среда такъв велик музикант.

В Петър Сарафовото ръководство по източно църковно пение четем, че Иван Кукузел е живял в първата половина на XII век, при император Алексий Комнин, и че бил роден в гр. Драч (Дурацо) през време на робството. Духовните власти открили в него необикновени музикални дарби и го изпратили в Цариград да учи музикалното изкуство. Завършил певческата школа, Иван Кукузел се прославил като талантлив музикант и църковен певец. Скоро той станал и любимец на императорския дворец, понеже император Алексий Комнин, подражавайки на своите предшественици, бил поклонник и ценител на църковното пение и насърчавал хората на изкуството. Благоприятните условия и щастливо стеклите се обстоятелства спомогнали на Иван Кукузел да развие плодотворна музикална дейност. Работейки върху обновата на композиционната техника в църковното пение, той не само че е влял в мелодиката му живителна струя от български народно-песенни мотиви, но е дал и друга насока на мелодическото развитие в пространното пение чрез новата пападическа форма, която коренно се отличавала от тесните рамки на кратките дамаскинови коленообразни фрази. Пападическата форма е давала простор на творческата фантазия за широко и свободно оформяване на музикалните творби в мелодическо отношение, напомнящо тематичните разработки на певческите мотиви в духа на образците от симфоничната музика, практикувани много по-късно от западноевропейските композитори. Интересът, който се проявява от всички музиколози към творчеството на И. К. се дължи именно на това, че той със засега неговите в творбите му музикални идеи е оставил дълбоки следи върху общото развитие на изкуството, както ще видим по-късно.

Характерните черти и особеностите на кукузеловото творчество могат да бъдат проучени от запазените в разни библиотеки негови съчинения в ръкопис и други писмени

паметници, както и от напечатаните му музикални творби. Те са следните:

1) На първо място ще споменем трудовете „Църковни песни“ и „Наука за пеенето“. В изследванията на Монфокон и Лямбес първото съчинение носи заглавието „Книга, съдържаща при Божие изволение, цялото последование на църковния ред, съставено от магистър господин Иван Кукузел“. Начало „Приидите поклонимся“ и пр. Същата творба в изследванията от Херберта ръкопис започва така: „Последование, съставено от магистър Иван Кукузел от началото на великата вечерня до края на Божествената литургия“. А заглавието на второто съчинение у Лямбеса е такова: „Наука за пеенето и за певческите знаци с всичко полагащо се за ръководството и за цялото устройство на пеннето, съчинено от магистър Иван Кукузел“.

Херберт представя и знаците на нотната система, създани от Иван Кукузел в своята книга „Де канту сакро“.

2) В библиотеката на Московската патриаршия се намира една кукузелова творба, озаглавена „Тропарь, посветени на Св. Богородица, Текстът е съчинен от кир Мануил Ревмати, а пеннето — Кукузелово“ (Библ. Синод. код. 344 (336)).

3. Във Виенската библиотека се съхраняват „Анаграматизмите за цяла година от магистър Иван Кукузел. В самото начало под числото 8 септември стои надпис: „Анаграматизмос ис то симерон о тис Ноерис дронис“, и след това започва вечерната стихира, надписана с името на Сергия. За да бъде пеннето равномерно Иван Кукузел с особени знаци разделил текста на полустихия, т. е. на равни части, наречени „анаграматизми“.

4. В Мюнхенската библиотека е запазен ръкопис 225, съдържащ кондаците за цяла година. Както е казано в ръкописа, те са съчинени от Михаил Анеот, а са поправени от Иван Кукузел.

От посочените четири ръкописа се вижда, че Иван Кукузел не само и създавал свои мелодии за църковните служби, но поправял и чужди такива, написани за стихирь, тропарь и кондаци. Освен това той поправял и текста на песните, написани в проза и ги разделял на полустихия за по-лесното им нагаждане към музика, а също пишел и свои тропарь.

5. Една част от творбите му, преведени по новата невмена нотация на Хормузия, Хрисанта и Григория от 19 век, са поместени в П. Сарафовото „Ръководство за практическо и теоретическо изучаване на восточната музика“ от 143 до 216 стр., издадено в София, 1912 год. Те са следните: пет кратки и пет бавни „анександарий“, „голямото исо на пападическото пенне“, „полиелейт на българката“, „придворна херувимска песен“, „причастникът „Свише пророци“ и „Владино и священоначалника нашего“. Те са преведени на западни ноти от Петър Динев и издадени от Св. Синод в 1938 г.

Гърците особено много тачат музикалното творчество на И. К. и признават неговите заслуги за изграждането на общоправославното църковно пенне. Влиянието на неговите произведения се чувствува доста осезателно в творчеството на почти всички музикосъздатели от следващите векове, особено в пападическите композиции на Петър Ефески, Теодор Фокейски, Петър Ламбадарий, Данаил протопсалт и др. Затова при реформирането на източния нотопис в началото на 19 век, било намерено за необходимо на първо място да се дешифрират и запишат с хормузиен невми неговите съчинения, като найценни за църковния обиход.

Някои наши музиколози обаче са наклонни да отречат българския произход на Иван Кукузел, поради липса на достоверни сведения за този факт, изхождащи от български източници. Те оспорват и неговото месторождение и епохата, когато той е живял, защото по тези въпроси имало противоречиви мнения. Един твърдят, че се е родил в Драч (Дурацо), друг — в с. Джерменци — Македония, а трети — в някакво си село около Габрово. А за датата на раждането му — тук вече разликата се мери не с години, а с десетилетия и столетия. Но нека се опитаме да обясним на какво се дължат тези противоречия.

Името на Иван Кукузел през средните векове се е давало на музикално даровити хора. На всеки певец, който обръщал вниманието на народа с хубавото си пенне и с необикновенния си глас, му се прикачвало прозвището „кукузел“, за да се подчертае, че визирявал певец по глас и изпълнение може да се сравни с най-прочутия такъв — Иван Кукузел. Така таксуваните певци с течение на времето изгубвали тъй да се каже собствените си имена и ставали известни с новия си прякор „кукузел“. Такива кукузеловци вероятно са се родили единият в Македония, другият — около Габрово, а третият и четвъртият — по други места. Но че истинският Иван Кукузел действително е съществувал — това се потвърждава от плодотворе на неговото творчество, които той е оставил на поколенията. Неговите произведения се пеят и днес в православните храмове в Гърция, България, Румъния, а оригиналите им се пазят в библиотеката на цариградската патриаршия. Ние сме напълно сигурни, че цариградската патриаршия, като главен певчески център на православието, повече от всички се е интересувала за живота и музикалната дейност на тоя прочут песнотворец и певец-изпълнител. И следователно, сведенията, които изхождат от споменатата патриаршия чрез нейния известен певец Стефан Ламбадарий, трябва да се считат за автентични и правдивни. Стефан Ламбадарий в своята книга „Крипис“, издадена в Цариград 1840 г., ни разкрива епизоди от живота на И. К., предадени ѝ в обичайна форма на съвременни биографически бележки, каквито сме свикнали да четем за бележити личности, а във вид на светителско житие. Когато четем за въздействието на Кукузеловото пенне върху козите, които се спирали и слушали в захлас ангелския му глас, ние схващаме, че повествуващият си служи с подобна образност, за да изрази по-нагледно силата и обаянието, което изпитвали хората от неземното му пенне.

А по въпроса за народността произход на Иван Кукузел, трябва да отбележим следното: ако в книгата „КРИПИС“, написана от гръцки автор, е поместено житието на Иван Кукузел, в което се говори за българския му произход; ако това житие е написано въз основа на гръцки документи и по сведения, черпени от книгата на атонския монах Агапий „Амартолон сотирия“, ако руският архиепископ Филарет в своята книга „Обзор песнопевцев“ на стр. 341 категорически твърди, че „Дарихийският уроженец Иван Кукузел е българин-славянин“, ако неговият полиелей е посветен именно на „българката“ и ако в гръцките думи „мое мило де Иоани, где ми сен“ ясно проличава българска реч: „мое мило дете Иване, къде ми си“ — защо да се съмняваме в истината, че той е българин?

Но най-интересното е това, че претенции за неговата национална принадлежност предявяват не само гърците, но и сърбите, на дори и албанците. Така, сърбите уверяват, че Иван Кукузел бил сърбин от гр. Дурацо, който град през XII век влизал в територията на сръбското кралство. А албанците казват, че Иван Кукузел по народност бил албанец и че неговият лик, нарисуван като светец, украсявал много църкви в отечеството им. Но ако Иван Кукузел беше от небългарска народност, той нямаше да напише полиелей на българката, за да възпее своята родна майка.

Но най-голямо доказателство за българския произход на Иван Кукузел са неговите духовно-музикални съчинения, които са се пели в миналото, пеят се и сега. Те са вече преведени на съвременни нотни знаци и сега имаме възможност не само да ги пеем, но и да изследваме и да анализираме тяхното съдържание. От тях ще се уверим с положителност, че вложеният там напев е наистина български.

За да проличи още по-ясно значението на Иван Кукузел за музикалното изкуство, в следваща статия ще изтъкнем характерните особености на неговото духовно-музикално творчество.

ОТЗИВИ И БЕЛЕЖКИ

НАШАТА КНИГА

(По случай Седмицата на българската книга)

Българската книга има хилядолетна история. Началото ѝ започва от времето на славянските равноапостоли светите братя Кирил и Методий, които туриха началото на славянобългарската писменост и книжнина. В три големи исторически периоди — старобългарски (Първото българско царство), среднобългарски (Второто българско царство) и епохата на турското владичество — българската книга е била ръкописна, писана с ръка и разпространявана от човек на човек. В старобългарския период, през който е и тъй нареченият „Златен век на българската книжнина“, влизат творения на най-бележити български писатели. На първо място стоят преводите на светите братя Кирил и Методий на Священото Писание; Зографско, Маринско и Асманово евангелия; Слово за правата вяра от Епископ Константин, наричан просветител по Божие вдъхновение на славянския род; Савината книга, Супрасълския сборник, Клоцовия сборник и др. Тук спадат и творенията на бележития славянобългарски епископ св. Климент Охридски с неговите прочути жития на св. Кирила, св. Методия, похвални слова и др.; на епископа Константина (Проглас на евангелието, Азбучна молитва, беседи и др.); сборниците на цар Симеона; книгите на Иоан Екзарх: Шестоднев, Небеса, Слова за Възнесение и Преображение и др.; Черноризец Храбър (За Азбуката); Презвитер Козма (Беседа против богомилите) и много други.

Цялата литература от старобългарския период има църковно-религиозен характер и всички писатели са духовници. Хиляди са безименните книжовни паметници, творения на неизвестни писатели: служби и жития на светни, слова и сказания, повести, летописи, поучения, молитвеници, лечебни, природонаучни книги и др.

От среднобългарския период са известни в науката и литературата Синодик на цар Борила, Добромировото евангелие, Охридският апостол, Слепенският апостол, Търновското четириевангелие, Боянското и Иван Александровото евангелие, което се намира в Лондон, безименни канонически книги, псалтири, повести, разкази, легенди, сборници, грамоти на български царе, хрониката на Манасия, жития на светци от Теодосия Търновски и Патриарх Евтимий, похвалните слова и описания на Григорий Цамблак, Константин Костенечки, Иосиф Бдински, Владислав Граматик, Димитър Кантакузен и др.

Това са „златозарни писмена“, както са били наричани в ония времена книгите, често украсени с пъстри орнаменти и образи на исторически лица, светни и др.

И през епохата на турското владичество българската книга не загива. През тая епоха книжовната дейност е била по-слаба, но не е заглъхвала съвсем. Преписвачи на книги продължават да работят неуморно и безстрашно, въпреки терзанията и смъртните заплахи, в Рилския манастир, София и други места. Книгописците са извършвали своята работа без да жаят време и труд, и са създавали творения на славянобългарски език, който се противопоставял на гръцкия и турския език. В някои манастири край Търговище в Румъния била основана славянска печатница. Там била отпечатана първата славянска книга един „Служебник“, излязъл през 1508 година. Там били отпечатани още три богослужебни книги. От тая епоха е известно житието на свети Николай Софийски от Матей Граматик (1555), службата и житието на свети Георги Нови от поп Пейо (1516), Абагара на Филип Станиславов (1651 г.), считан за първата българска печатна книга, плод на католическата пропаганда, сборника с проповеди

Книжовното слово е Божи дар, който никога не тлее. Голи са всички народи без писменост.

Епископ Константин Философ
(IX—X в., Проглас)

от Иосиф Братати, много дамаскини, служби, жития и др.

В тая епоха най-блестяща по дух, съдържание и стил и най-близка до живота на поробения български народ е забележителната книга на Хилендарския иеромонах Паисий „Славяноболгарская история“ (1762 г.), която е била преписвана от граматичи и духовници и разнасяна тайно из всички краища на българските земи като истинско новобългарско евангелие. Приснопаметният Софроний Врачански прави два преписа от Паисиевата история (1765 и 1781 г.) и написва своята автобиография „Житие и страдания грешнаго Софрония“ и туря началото на българското книгопечатане с „Неделника“ в 1806 г.

Много от книжовните паметници на българската литература от преди Освобождението са пръснати в различни библиотеки из чужбина (Москва, Ленинград, Киев, Букурещ, Бялград, Прага, Виена, Рим, Лондон, Берлин и др.), дето са били пренесени от чуждестранни пътешественици, които са пътували из България през робската епоха.

По време на Българското възраждане започва новобългарското книгопечатане, което заема предно място в борбата за политическа и духовна свобода. И в тая епоха преобладават книги с църковна тематика, преводи на историческа, художествена, учебническа и природонаучна литература, с наченки на художествени творения и научни изследвания. С книгата се раздвигват духовните сили на народа в епохата на Възраждането. В нея спадат книжовните творби на д-р Петър Берон, Юрий Венелин, Васил Априлов, Неофит Рилски, Неофит Бозвели, Иван Богоров, Константин Фотиниов и др. Особено значими са творенията на революционната романтика на Георги Раковски и Христо Ботев, белегистиката на Любен Каравелов и Илия Блъсков, драмата „Иванко“ и повестта „Нещастна фамилия“ на Васил Друмев — митрополит Климент Търновски, първите стихотворения на Иван Вазов и Константин Величков, български народни песни и приказки, събрани от Стефан Веркович и Любен Каравелов, стихотворенията на Райко Жинзифов и Добри Чинтулов, разказите, стихосборниците, преводите и календарите на Петко Р. Славейков. И много други знайни и незнайни писатели, граматичи и книжовници творят литература за българския народ, който в Западна Европа се е смятал за изчезнал.

Бързо нарастват бройките на българската книга и книжовни ревнители съставят първите списъци на излязлата българска литература. Първата българска библиография написва И. В. Шопов под заглавие „Списък на българските книги, които са издадени до сега“, Цариград, 1852 г. Втори Константин Иречек, още като млад учен в Прага, издава на немски език във Виена през 1872 г. „Книгопис на новобългарската книжнина“ (1806—1870 г.), по-късно преведена на български и излязла като приложение на „Периодическо списание“ на Браилското книжовно дружество.

След нови 20 години, вече подир Освобождението, в 1893 г. излиза „Български книгопис“, съставен от Александър Теодоров Балав, който обхваща периода 1641—1877 г. В 1909 година излиза от същия автор „Български книгопис за 100 години“ (1806—1905 г.).

Запазените български ръкописи и старопечатни книги, подредени в народните библиотеки в София и Пловдив, описва проф. Беню Цонев в 1910 и 1920 г. А Валери Погорелов руски учен, написва нарочен труд „Опис на старопечатаните български книги“ (1802—1877 г.), София

1923 г., който е ценен библиографски справочник за нашата доосвобожденска литература.

След Освобождението настъпва нов период, период на разцвет на българската литература: излизат стотици, хиляди книги, създава се българска художествена и научна литература от висок порядък. В продължение на 30 години израстват български писатели класици, които написват романи, драми, повести, поеми, стихотворения, пътеписи и други литературни творения. Много български учени и писатели получават европейска известност и международни звания и награди. Българската книга от ден на ден умножава своите тонове, става добре оформена, с художествена украса, подвързана, угледна, високоиндустриална, всякога предназначена за народа и близка до него. Увеличават се издателствата и библиотеките.

Особено голям, небивал е разцветът на българската книга след 9 септември 1944 година. Преди Освобождението книгите рядко са стигали тираж 1000 бройки. До преди 9 септември се считаше, че тиражът на книгите е достатъчен, ако стигне 3000 бройки. Днес българската книга има забележителен възход: нейният тираж стига често до много десетки хиляди бройки.

ОБЯВЛЕНИЕ

ЗА ПРИЕМАНЕ НА НОВИ УЧЕНИЦИ В СОФИЙСКАТА ДУХОВНА СЕМИНАРИЯ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 1960/1961 ГОДИНА

По решение на Св. Синод в Софийската духовна семинария ще се приемат за идната 1960/61 учебна година в първи семинарски клас 50 ученици в две паралелки: едната паралелка с 30 ученици ще бъде съставена от кандидати до 17-годишна възраст, а другата паралелка с 20 ученици — от кандидати до 35-годишна възраст.

Първата категория кандидати (до 17-годишна възраст) трябва да имат завършен най-малко VII (III прогимн.) клас с успех най-малко добър (4) при поведение примерно (6) и да се отличават с музикален слух и мелодичен глас. Те подават до ректора на Семинарията в Черепиш молба, която трябва да се получи в канцеларията най-късно до 25 юни. Към молбата си те прилагат следните документи: 1) кръщелно свидетелство; 2) училищно свидетелство за завършен VII клас (и последно училищно свидетелство, ако са следвали по-горни класове); 3) медицинско свидетелство, обр. № 7; 4) препоръчително писмо от епархийския си архиерей.

Курсът на семинарията за първата категория ученици е шестгодишен.

Кандидатите държат приеман изпит по български език (писмен — преразказ и разбор на изречение — морфологичен и синтаксичен) и по пение (за изпитване на гласа и слуха). Приемните изпити ще се произведат на 1 юли в 8 часа сутринта в Черепиш, Врачански окръг.

Те подават задължително, че след като завършат образованието си в семинарията и след като отбят военната си или трудова повинност, най-късно до навършване на 27-годишна възраст, ще приемат духовен сан. В противен случай връщат изразходваната за образованието им сума, заедно с лихвите. Завършилите семинарията могат да следват като стипендианти в Духовната академия.

Втората категория кандидати (до 35-годишна възраст) трябва да имат завършено средно образование, или най-малко завършен IX (V гимн.) клас на гимназия, педагогическо или търговско училище (без техникумите), да са отбили военната си служба и да се отличават с музикален слух и мелодичен глас. Курсът на втората категория ученици е тригодишен. Постъпилите със средно образование, след като завършат семинарията, имат всички права на завършилите духовна семинария и могат да следват в Духовната академия. Постъпилите без завършено средно образование имат правата на семинаристите, но не могат да следват в Духовната академия.

Те подават до ректора на семинарията молба, която трябва да се получи в канцеларията най-късно до 25 ав-

густ. След Освобождението постепенно нашата литература получава светски характер и богословската литература се твори и превежда предимно за нуждите на богослужението и религиозна просвета. През 1925 г. бе издадена в 50,000 тираж Библията, а отделно Нови Завет е издаван няколко пъти в големи тиражи.

Ценен принос към нашата научно-богословска литература са годишниците на нашата Духовна академия „Св. Климент Охридски“. Забележителни в нашата религиозна и научна литература в най-ново време са и богословските, риторическите и църковно-исторически книги на Негово Светейшество Кирил Патриарх Български, които се явяват като продължение на Кирило-Методиевата и Патриарх-Евтимиева традиция в българската книжнина. По пътя на тази традиция, заедно с големите културни прояви на нашата съвременност, нашият малък народ чрез книгата — това вечно светило — се издига до висотата на големите и културните народи.

Г. Клисarov

густ. Към молбата си те прилагат следните документи: 1) кръщелно свидетелство; 2) свидетелство за завършено средно образование, или удостоверение за завършен най-малко IX клас на средно учебно заведение; 3) медицинско свидетелство, обр. № 7; 4) документ за уредена военна служба и 5) препоръчително писмо от епархийския си архиерей.

Кандидатите от втората категория трябва да се явят в семинарията на 31 август за проверка на музикалния им слух.

Те подават задължително, че след като завършат образованието си в семинарията веднага ще приемат духовен сан. В противен случай връщат изразходваната за образованието им сума заедно с лихвите.

Приетите в семинарията ученици от двете категории живеят в пансион и са пълни стипендианти на Св. Синод. Учебната година ще започне на 15 септември.

На приетите кандидати ще се съобщи официално кога да бъдат в семинарията и какви вещи да носят със себе си. На неприетите ще бъдат върнати незабавно документите.

От канцеларията на Св. Синод

ДУХОВНА АКАДЕМИЯ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ — СОФИЯ О Б Я В А

Ректоратът на Духовната академия „Св. Климент Охридски“ съобщава, че за 1960/61 уч. година новите студенти ще бъдат приемани по установения ред.

Могат да кандидатствуват само младежи завършили Духовна семинария и отбили военната си служба (също и отсрочени по здравословни причини или въобще освободени от военна служба).

При Академията има уреден пълен пансион, в който живеят всички студенти. Всички студенти са стипендианти на Св. Синод.

Кандидат студентите подават молба до Ректора на Академията, София, пл. Ленин 19 най-късно до 1. VII. 1960 год. (при уважителни причини молби се приемат и след този срок).

Към молбата трябва да се приложат следните документи:

1. свидетелство за зрелост (семинарска диплома);
2. свидетелство за св. кръщение;
3. препоръчително писмо от съответния епархийски архиерей;
4. медицинско свидетелство от лекар на държавна служба;
5. документ за отбита военна служба (или че е отсрочен по здравословни причини или въобще освободен);
6. кратка автобиография.

На молба, към която не са приложени по-горе изброените документи или някой от тях, не се дава ход.

Младежи, завършили народна гимназия, желаещи да постъпят в Академията, трябва да са изслужили военната си служба, да не са по-възрастни от 35 години, да получат съответните приравнителни изпити в Духовната семинария — при гара Черепиш, Врачанско — и след като получат семинарска диплома, добиват право да кандидатствуват за студенти в Духовната академия.

Приетите нови студенти при записването си подават **ДЕКЛАРАЦИЯ-ЗАДЪЛЖИТЕЛНО**, че след като завършат Академията и отбият военната си служба (за неслужилите) до 27 год. възраст, ще приемат духовно звание като свещенослужители на Българската православна църква. В противен случай връщат изразходваните за образованието им суми, заедно с лихвите.

За 1960/61 уч. година ще бъдат приети и нови студенти-заочници. За такива могат да кандидатствуват енорийски свещеници или дякони, завършили семинария,

също и миряни, завършили семинария и да са на служба по ведомството на БЩ най-малко от 5 години.

Кандидат-студентите заочници подават молба до Ректора на Академията най-късно до 20 юни 1960 г., към която прилагат още и следните документи:

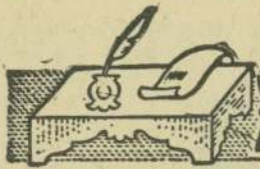
1. зрелостно свидетелство (семинарска диплома);
2. свидетелство за св. кръщение;
3. препоръка от съответния епархийски архиерей;
4. медицинско свидетелство от лекар на държавна служба.

Енорийски свещеници или дякони, завършили народна гимназия или и ПБ институт, могат да кандидатствуват за студенти-заочници след като положат в Духовната семинария: **завършилите гимназия — приравнителни изпити и матура, а завършилите ПБ институт — приравнителен изпит по гръцки език.**

София,

12. V. 1960 г.

От Ректората

ЦЪРКОВНА И ОБЩЕСТВЕНА ЛЕТОПИС

Негово Светейшество Българският Патриарх Кирил е дълбоко трогнат от отправените му писмено и изказани устно топли приветствия по случай именния му ден — празника на славянските просветители светите братя Кирил и Методий. На всички той сърдечно благодари, изпраща им с душевна радост благословието си и молитвува от Господа за тях и семействата им здраве и всяко благополучие в живота.

Именния ден на Негово Светейшество. На 24 май бе отбелязан със съответна тържественост именния ден на Българския Патриарх Кирил. В следващия брой на вестника ще бъдат отпечатани бележки за тържеството.

Празникът на славянските просветители в цялата страна мина при голяма тържественост. В София, на площад „9 септември“ се проведе грандиозна манифестация на уличните се в столичните основни, средни и висши училища.

Тържествено събрание по случай деня на светите братя Кирил и Методий. На 20 май т. г. в салона на Софийската митрополия се проведе тържествено събрание по случай празника на българската писменост и култура 24 май — Деня на светите солунски братя Кирил и Методий.

Тържественото събрание бе организирано от Учрежденските профкомитети на църковните служители в София и на професорите, преподавателите и служителите при Духовната академия. Присъстваха висши духовни лица, професори, преподаватели, църковни служители, студенти и много граждани.

Събранието бе открито от председателя на учреденски профкомитет на църковните служители в София Никола Сеизов. Хорът на Духовната академия под водството на диригента иконом Димитър Попконстантинов изпълни химна на светите братя и други подходящи песни. Доклад за делото на св. св. Кирил и Методий изнесе Харитон Попов, в който той изтъкна някои нови данни за тяхната дейност сред западните славяни, неизвестни за повечето от слушателите. Силно впечатление направи особено съобщението за новооткритата кръщелница в катедралния храм в гр. Познан (Полша), където е бил покръстен полският крал Мечислав (Мешко) лично от св. Методия, а също така и възвеждането в епископски сан на Прохора в Мазовската земя, извършено пак от св. Методия. Студентът Николай Хаджиев рецитира стихотворения за светите братя.

Туристическа секция при православното християнско братство в гр. Първомай

Православното християнско братство „Св. Кръстопоклонна Неделя“ в гр. Първомай, което е една от масовите

организации в града, от години наред работи с ентузиазъм в общественото църковно поле. То всякога е имало чувство на отговорност към обществения живот в страната ни и дава своя принос за неговото правилно в полза на народа развитие и насочване. То е включено във всички църковно-народни инициативи и с всички сили подкрепя мероприятията на народната власт, движението на Българския Червен кръст и особено свещеното дело на борбата за мир. Напоследък то дава своя принос и в подкрепа на туристическото движение в България, в резултат на което се основа миналата година при същото туристическа секция, клон от градското туристическо д-во „Тенчо Спелков“ в Първомай. На 8 май т. г. се състоя и общото отчетно събрание на братствената туристическа секция. Кратък отчет изнесе ръководителят на същата, свещ. Василий Т. Димитров. Той отбеляза, че братствените членове в желанието си да опознаят и обикнат все повече Родината, която по думите на поета е хубава татковина, земя рай, за която тупти възторжено всяко патриотично българско сърце, пожелаха да се основе туристическа секция. И такава се основа при братството на 1 юни 1959 г. Към нея се числят 50 членове. Всички са отчетени и снабдени с членски карти. През отчетния период са устроени излети до Бачковския манастир и до епархийските манастири: Св. Георги и Св. Врачове. Освен тези излети, била е уредена през м. септември голяма екскурзия из Пиринския край и до Рилския манастир. Секцията е абонирана за сп. „Турист“, за туристическия вестник „Ехо“. В плана за бъдещата дейност ръководството предвижда следното: 1. Да се масовизира секцията. 2. Уреждаме излети до епархийските манастири. 3. Организира голяма екскурзия по Дунавското крайбрежие и Черно море. 4. Да участва в общата кампания за набиране абонати за съюзните издания. Накрай бе избрано ново ръководство на секцията в състав: Свещ. Василий Т. Димитров, председател и членове Свещ. Атанас Попов и Катя Ташева.

БРАТСТВЕНО ПОДВОРИЕ. При Православното християнско братство „СВЕТА ПЕТКА“ — Пловдив, е открито образцово подворие с 40 легла за почивка и нощуване на църковно-братствените екскурзионни и поклоннически групи, преминаващи през Пловдив.

Подворието е вече открито и ще функционира от 1 май до 30 септември т. г.

Желаещите да се ползват от подворието трябва своевременно писмено да уведомят настоятелството на братството за деня и часа на пристигането им и датите на нощуването.

От братственото настоятелство

Редактор: **ЙОРДАН П. ИЛИЕВ**